

զանգում իրանց զբաղի թուրքերից, որ ամբողջ տարի մի կամ շատ շատ երկու անգամ են լինում Աստուծու տանը և ընտել ոչ մի հասկացողութիւն չունեն իրանց լիբանի վերաբերութեամբ։ Ազգային յատկութիւնների բացակայութիւնը կիրվարցներում համեմատաբար առաւել են նշմարվում, քան թէ խաչմաղցներում, որովհետեւ երկուսը գիւղի բնակիչները, բնակվելով գաւառի լեռնային մասում և հեռու լինելով քաղաքից, սակայն են ունենում միջոցներ յարաբերութիւն ունենալ քաղաքացիներին հետո Շատերը սրանցից ստիպում են իրանց գլուխները և չեն կատարում եկեղեցական ծէսերը. անձամբ ինձ յայտնի է, որ երկու կիրվարցներ պահում են երկու երկու կին։ Ինչ անեն կիրվարցները, որ նրանք օրինակ են վեր առնում իրանց գիւղի լիբանի քահանայից։ Այս վերջինը ոչ ժամատացութիւն է անում, ոչ պատ է պահում, ոչ հայերէն է խօսում (կիրվարցները թաթարներն են խօսում, այս լեզուն աղճատեալ պարսկերէնին նման է) և յայտնապէս երկու կին է պահում։ Ուրեմն ինչ պահանջել խեղճ ողորմելի գիւղականից, եթէ Աստուծու տան ներկայացուցիչը և քրիստոնէութեան բարոյականութեան քարոզողը այսպիսի տղետ և անբարոյական մարդ է։

Թէպէտ այս գիւղերում կան դպրոցներ, բայց շատ փոքր և ողորմելի դրութեան մէջ են գրտանում, հոգաբարձուների անտարբերութեան և անազնութեան շնորհիւ։ Կիրվարի դպրոցը բնականաբար է բազուրի Մարգարիտական ընկերութիւնից 350 ռուբլ և 50 ռուբլուց աւելի ուղարկում են զանազան քաղաքներից. այս 400 ռուբլական եկամուտից դպրոցի համար ծախսվում է գուցէ ոչ աւելի քան 200 ռ., 180 ռ. վարձակալին և 20 ռ. մանր ծախս։ Իսկ մեր նայեալ 200 ռ. ուր է գնում, ոչ ոք ոչինչ չէ իմանում, բայց պ. հոգաբարձուից խաչմաղ ինչու դպրոցը բազուրի Մարգ. ընկ. ստանում է 100 ռուբլի. բայց այս ընկ. օժանդակութիւնից ունի ևս 75 ռուբլ իր հաղար ռուբլ մայր գուժարի տոկոսը, որը ընծայել է չաչեցի պ. Ալեք. տանովը։ Խաչմաղի դպրոցի վարձակալը մի ծոյլ քահանայ է։ Այս դպրոցը 9 ամիս փակ էր։ Յիմայ դպրոցը բայց է ու վարձակալութիւն մի և նոյն ծոյլ քահանայ է անում։ Ինչ և իցէ, այս դպրոցը առաւել ևս լաւ և ծաղկեալ դրութեան մէջ կը լինէր, եթէ միայն պ. Պետրոս Բէկ Ղալաբովը, գիւղի իշխանը ցանկանար այդ ինչպէս տեսնում է ընթերցողը այս դպրոցները թէպէտ ապահոված են նիւթական կողմից, իսկ կրթութեան վերաբերութեամբ շատ թոյլ են։ Ահա քանի տարի է որ այս գիւղերում կան դպրոցներ, բայց մինչև այժմ այս գիւղերի ոչ միում գուք չէք գտնի մի երեխայ, որ գիտենար հայերէն խօսել։ Եւ զարմանալու ոչինչ չը կայ։ Բացի նրանից, որ այս դպրոցները գտանվում են այսպիսի ողորմելի դրութեան մէջ, նրանք ոչ մի ժամանակ չեն կարող բերել էական օգուտ։ Երբեք բարեկրթողների աշխատութիւնը չի բերի լաւ պտուղ, միշտեւ օրիորդների կրթութիւնը բարձի թողի կառնով հոգաբարձուներից։ Նոր սերունդի պատրաստութիւնը այնպիսի գիւղերում, ուր չեն խօսում մայրենի լեզուով, բնականապէս պէտք է գնաց դուրսնեալէս երկու սեռերի վերաբերութեամբ, ուսուցանելով ինչպէս աղաներին, նոյնպէս էլ օրիորդներին։

Հակառակ դիպուածքում, մասուկը, որը զբաղւում շատ լաւ էր խօսում ու կարգում հայերէն, դպրոցից դուրս գալուց յետոյ, իսկայն մասնում է, այն ինչ որ սովորել էր այնտեղ, պատճառը մայրը, քոյրը նրա հետ թաթարներին կամ թուրքերին են խօսում։ Ուրեմն ակնհայտ է, որ առանց օրիորդների կրթութեան, առանց մայրերի պատրաստելը այս առաջին և ամենագլխաւոր մանկավարժների ազաւոց դպրոցը չէ կարող պատրաստել մի հիմք լուսաւորութիւնը ժողովրդի մէջ հաստատուն մեծանելու համար։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱՆԻՆ

Թիֆլիս, 29 մայիսի

Հայոց խնդրոյն լուծման մասնաւորապէս նըպաստելու յատկացած և Եւրոպայ հրատարակելի մի լրագրոյ հաստատուին, անտարակոյս, շատ օգտաւէտ հետեանք կը խոստանայ։

Ձեր այսօրվան համարին մէջ այդ մասին հրատարակած աղբերն՝ ըստ ինձ, ոչ մի հայ չէ կարող առանց համակրութեան կարգալ։

Այսպիսի ազնիւ մտքեր յղացող անձինք, անշուշտ, իրենց վարձատրութիւնը բուն լաւ գործին յաջողութենէն կը սպասեն, բայց և այնպէս իրրի հայ, չեմ կարող չը յայտնել ձեզ իմ խորին շնորհակալութիւնս և խնդրել որ բարեհաճէք նկատել զիս, այժմէն բաժանորդ, եթէ երբեմն ձեր ազգագուտ առաջարկութիւնը իրականութիւնը գտնայ։

Ձ. Տէմիրեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հաստատ աղբիւրներից լուծւում ենք, որ Վեհափառ Կաթողիկոսը բարեհաճել է հաւանութիւն տալ Թիֆլիսի ընդհանուր ուսուցչական ժողովի կայանալուն, պարտաւորեցնելով քաղաքային իւրաքանչիւր եկեղեցուն վերայիցաւ ժողովի անհրաժեշտ ծախսերի համար վճարել 20 ռուբլ. իսկ գիւղական ամեն մի եկեղեցուն 5 ռուբլ.։

Մի երիտասարդ խնդրում է մեզ յայտնել, որ պատրաստում է երեխաներին դիւրութեամբ զբաղւոյնքի և բնական գիմնադրալի ընդ որ պատաստեններ մանկու։ Հասցէն թողնել «Մշակի» խմբագրատան մէջ։

Շնորհակալութեամբ տաքանք Շուշու մէջ տպւած, պ. Տ. Նազարեանցից թարգմանած և հրատարակված գրքոյը «Պոզնանի ուսուցչի օրագրից» հեղինակութիւն Լիւովսկի Այդ պատուով մենք առաջ կարդացնենք «Вѣстникъ Европы» ամսագրի մէջ և խորհուրդ ենք տալիս մեր ընթերցողներին կարգաւ այդ վերին աստիճանի հետաքրքիր և օգտաւէտ գրքոյը, որ այժմ հայերէն թարգմանութեամբ ընծայում է հայոց հասարակութեան պ. Տ. Նազարեանցը։ Թարգմանիչը իրաւունք ունի նուիրել իր աշխատանքը հայ ծնողներին և դատարարներին։ Թող կարգան և հասկանան թէ ինչպէս դպրոցը կարող է մեղցնել երեխային։ Պարզիկ գինը 20 կոպէկ է։

«Кавказскій Курьеръ» լրագրում կարգում ենք հետեւելու «Հաղորդում ենք, ոչպէս հաստատ լուր, որ հայոց կաթողիկոս Վեհափառ IV շատ վստահաւոր և անշուշտ կերպով հիւանդ է։ Խորհուրդ ենք տալիս Թիֆլիսի հայոց հասարակութեան ներկայացուցիչներին հաւատարմաւ այդ արիւրալի լուրի ճշգրտութեան մասին, որպէս զի վաղորօք ուղարկվի Էջմիածին մի պատգամաւորութիւն ազգային սեփականութիւնը ամեն պատահարներից ապահովելու համար։ Հայոց կաթողիկոսանիստ վանքի մէջ հաշակաւոր Մանկուտե ներկայութիւնը այդ նպատակի համար բաւական չէ։ Ուստ յարգելի լրագրի հաղորդած լուրին մենք էլ աւելացնում ենք մեր կողմից Թիֆլիսի հասարակութեանը ուղղված մի հրաւեր, ինչպէս Մատթէոս կաթողիկոսի ժամանակ է եղել, շուտով ուղարկել մի պատգամաւորութիւն Էջմիածին ազգային գանձը որ և է վտանգից ապահովելու համար։

Մայիսի 29-ին թիւրքաց Հայաստանից վերագրած պ. Թոմասիսանը կարգաց Արծրունու թատրոնում իր դատախազութիւնը «Թիւրքաց Հայաստանի մասին»։ Վուցէ կասեն որ Թոմասիսանի դատախազութիւնը շատ մեծ սխառեալ չունէր, բայց անտարակոյս նա շատ հարուստ էր նոր և հետաքրքիր տեղեկութիւններով թիւրքաց Հայաստանի մասին։ Եւ այդ պատճառով շատ ցաւալի է որ ժողովուրդը քիչ էր հաւաքվել նրան լսելու համար։ Մեր խնդիրը ինչպէս, որին աւելորդ չէր լինի քիչ թէ շատ ուսումնասիրել այն երկրը, որին նա բարոյապէս օգնել է ուզում, — բացակայ էր։ Լսողների մեծ մասը հասարակութեան միջին և մասամբ ստորին դասին էին պատկանում։ Պ. Թոմասիսանը բաժանեց իր հրապարակախօսութիւնը երկու մասի վրա, որոնցից առաջին փաստական էր, իսկ երկրորդը բաղկանում էր ընդհանուր դատողութիւններից։ ձիւտ թեւաշանները վրա հիմնվելով, պարունք ցոյց տուց մեզ որ Վանի նահանգում հայերը մեծամասնութիւն են կազմում, որ այդ տարրի ձեռքումն է երկրի առուուրը, և արուեստները և առհասարակ տնտեսական կեանքը։ Վաստիսօք ցոյց տուց մեզ նմուշների մի հարուստ ժողովածու Հայաստանի գործաւածներին։ Թոմասիսանը այն միտքը յայտնեց որ Հա-

յոց ազգութեան նեցուկը ոչ կրօնն է, ոչ էլ հայոց խնտելիքնեան, այլ հայ գիւղական դասակարգն է, որ չը նայելով բոլոր տառապանքներին, կապված է մնացել հայոց հողին, հաւատարիմ է մնացել հայրենիքին, այն ինչ ամբողջ արիւտակրատիան գաղթել է Հայաստանից և յետոյ անհետացել, ջնջվել է։ Վաստիսօք այն համոզմունքի է որ շատ հեշտ կը լինէր կապ հաստատել հայերի, քիւրդերի և ասորիների մէջ։

Կենդանիների հովանաւորութեան Թիֆլիսի ընկերութեան տարեկան ժողովը. որ նշանակված էր մայիսի 31-ին, նախագահի և փոխ-նախագահի Թիֆլիսից հեռանալու պատճառով յետաձգվում է մինչև 7 յունիսի, 12 1/2, իսկ վարչութեան ժողովը լինելու է յունիսի 5-ին, 7 ժամին երեկոյեան։

Երեւանից մեզ գրում են. «Ձը նայելով որ եղանակը չափազանց հով է անցնում, այնուամենայնիւ երեւանցիները պատրաստվում են Վարչախաղ գնալու։ Այն օրից երբ սովորութիւն է դարձած Երեւանի դատաստանները և վարչութեան հիմնարկութիւնները փոխադրել ամարանոց, մինչև այսօր, պաշտօնական տեղեկութեանց նայելով, մոտաւորապէս 200,000 ռուբլ փող է ծախսվել Վարչախաղի վրա։ Եթէ այդ դուռարը ծախսվէր նոյն իսկ Երեւանի այլ և այլ բարեկարգութեանց վրա, այժմ Երեւանը մի եւրոպական քաղաքի կը նմանէր։ Բայց ով է մըտածում այդ հաշիւների վրա»։

Երեւանից մեզ գրում են. «Մեր նահանգապետ պ. Շալիկով գնաց Թիֆլիս։ Ոմանք ասում են որ Երեւանի նահանգի կարուածական խնդրի վրձնելուն մասնակցելու համար է գնացել, իսկ ոմանք պնդում են, որ այլ ևս չի վերադառնայ Երեւան»։

Երեւ հաղորդում են Երեւանից որ մայիսի 24-ին Վախանեան դպրոցի դահլիճում վիճակախաղ էր յօդուտ դպրոցի։ Մեծ բազմութիւն կար։ Որքան արդիւնք գոյացաւ վիճակախաղից, — թըղթակիցը չը գիտէ։ Նոյն օրը երեկոյեան թատրոնական ներկայացումն կար նոյն դահլիճում։ Խաղում էին «Թուղթ խաղացողի կեանքը»։ Թատրոնը դատարկ էր, և երեանցիք այդ ժամանակ իրանց տներում և կլուբում նստած թուղթ էին խաղում։ Պ. Ա. Մեւեանց կարգաց մի բանաստեղծութիւն։

ՂՈՒՐԱՅԻՑ մեզ գրում են, որ մայիսի 12-ին այդ քաղաքի կլուբի դահլիճում թատրոնական ներկայացումն տուց պ. Օսիպովի ռուս թատրոնական խումբը։ Խաղացին 1) Картины съ натуры, сцены изъ военной жизни, 2) Вспышка у домашнего очага, 3) Хочу быть актеромъ. Ներկայացումը լաւ անցաւ, բայց ժողովուրդը սակաւ էր։ Մայիսի 13-ին խումբը ճանապարհորդեց գէպի Ղուսար։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԻ ՀԱՅՈՑ

Ահաւասիկ ընկերութեան Ընդհանուր ժողովոյ նախագահ Տ. Ա. Ալթուն Տիւրիի ճառին պատճէնը։

Ներեցէք, Տեառք, որ ինձ համար խիստ քաղցր պարտաւորութիւն մը կուտարեմ, ներկայելով Ձեզ իմ շնորհապարտ զգացումներս այն բարձր փառհոգութեան համար, որով հաճեցաք պատուել զիս ի վեր քան զարժանիս, յանձնելով ինձ Կենդրոնական ժողովոյ նախագահութեան պաշտօնը։

Տեա՛րք, այդպիսի մի փափուկ պաշտօնի նկատմամբ իմ անձնանահասութեան գիտակցութեամբս հանդերձ զայն ստանձնել,

մանաւաղ ներկայ պարտաւորից մէջ և իմ անձնական բազմադիմի գբաղմանցս միջոցին, արդարեւ յանդիմութիւն մ'էր, սակայն հնար էր վարանիլ ձեր միահամուտ քուէից և այնքան համակրանօք յայտնուած ձեր բարձր կամաց առջև։ Վստահ եմ Տեառք, որ ձեր ներողամտութեան ոգին և թանկագին աջակցութիւնը մեծապէս պիտի գիւրացնեն ինձ, պաշտօնիս բնութեան իմ վերայ դրած պարտաւորութիւնքը խղճի մտօք կատարել։

Այոյն առթիւ Տեառք, ներեցէ՛ք նաեւ որ երկու խօսք ալ ընկերութեան վիճակին և ընթացից վրայ ընեմ։

Ամենամեծ խորհուրդները մեծ արժէք չունին, եթէ գաղափարաց սահմանէն ելնելով չեն իրականանար։

Այդ մեծ խորհուրդներէն մին էր անշուշտ ազգին մէջ կրթութիւն ծաւակուլ խորհուրդը, որ շատ ազգասէր զուխներ գրադեցուցած և հոգեկեցուցած էր ի բազմաց հետէ, առանց մեծ արդիւնք մը աւտադրելու։ Հայ ժողովուրդը մը կար որ կը գգար թէ կրթութեան պէտք ունի, բայց կրթուելու միջոց չունէր, Հայեր կային որ պատրաստ էին օգնութեան ձեռն կարկառել, բայց չը կար մարմին մը որ միջնորդ կանգնէր ժողովրդեան և իւր բարեկամաց մէջ։ Այդ մեծ խորհուրդին, այդ բարձր միջնորդութեան պատշաճաւոր մարմին տալու փառքը հայ երիտասարդութեան վերապահաւ էր։ Երեք չորս տարի առաջ եռանգուն երիտասարդաց մի քանի խմբեր ան-

յոյն ժողովուրդ հաստատամուտութեամբ և անգուլ ջանիւք այդ մեծ խորհուրդն երեք տարբեր մարմիններու միջոցաւ ներկայիցին աշխարհի, անոնց իւրաքանչիւրը ժամանակ մի առանձին ապրեցաւ, գործեց և իւր արդեամբքը փայլեցաւ, սակայն յետոյ զգալով թէ միութեամբ աւելի գորանալով կարող պիտի լինէին իրենց նուիրական նպատակն արժանաւորն արդիւնաւորելու, այդ երեք մարմիններն յօժարակամ ի մի ձուլուեցան և ծագում տուին ներկայ Միացեալ ընկերութեան, որոյ համար չափազանցութիւն չեմ համարիր ըսել թէ ամեն Հայ սրտերու սիրոյ առարկայն է և ամբողջ հայութեան պարծանքը։ Այս գործը ձերն է, Տեա՛րք, և ընդհանուր համակրութեամբ ողջունեցաւ ոչ միայն հայ հասարակութիւնն, այլ և օտարներէ թէ իւր այսօրուան վիճակը քանի՜ երկանց և ո՞րպիսի անձնութիւններ ենք և զոհողութեանց արդիւնք է յայտնի է։ Այսօր երեք հազարէն աւելի հայ մանկուք իւր հաստատած 27 դպրոցներու մէջ կրթութիւն կը ստանան։ սուղ միջոցի մէջ այսպիսի հսկայ արդիւնք մը, Տեա՛րք, արդարեւ մեր հիացման արժանի է. և թէպէտ միւս կողմանէ ընկերութեան ունեցած նիւթական միջոցներուն հետ բաղաւտելով իւր բազմաժառայ ձեռնարկութիւնները յանդիմութեան գործ մը համարել կարելի է, սակայն հարկ է խոստովանիլ թէ այդ յանդիմութիւնն ալ իւր վսեմ կողմն ունի։

Գործի մը լաւ սկզբնաւորութիւնը՝ նորա յաջողութեան պայմաններն մին է, բայց միակ պայմանը չէ. եթէ գէշ սկսուած գործ մը յարաւեւութիւն չունենայ, ոչ ոք մեծ ցաւ կը զգայ, բայց երբ լաւ սկսուած գործ մը ջանից և գաղափարաց միութեան պահասութիւնէն կը խանդարի և կը մեռնի, այնչափ աւելի ցաւ կը պատճառէ ամեն ազգասէր սրտերու, որչափ որ մեծ էին աւոր ծննդեան առթած բերկրութիւնն ու քաղցր յոյսերը։

Տեա՛րք Երեւոփոխանք, մեր ամենուս վրայ